

**Par Augstākās tiesas Senāta
Krimināllietu departamenta
nolēmumiem**

Māris Leja

**Rīga
2011**

Saturs

Krimināllikuma 162.pants (pavešana netiklībā)	3
Krimināllikuma 165.pants (sutenerisms)	5
Krimināllikuma 169.pants (adopcijas noslēpuma izpaušana)	7
Krimināllikuma 170.pants (izvairīšanās no uzturēšanas)	8
Krimināllikuma 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)	11

Krimināllikuma 162.pants (pavešana netiklībā)

- Nepamatots ir kasācijas sūdzībā izteiktais apgalvojums, ka P.B. pats nav izdarījis netiklas darbības ar nepilngadīgajiem. Krimināllietu departaments norāda, ka Krimināllikuma 162.panta izpratnē pavešana netiklībā izpaužas seksuāla rakstura darbībās ar cietušo, kur ne vienmēr vainīgās personas darbības ir fiziskā kontakta klātbūtne ar cietušo. Pavešana netiklībā var būt intelektuāla un fiziska. Tāpēc no objektīvās puses netiklas darbības var tikt izdarītas, piemēram, liekot cietušajai personai atkailināt savu ķermeni, dzimumorgānus, vai vienam ar otru izdarīt seksuāla rakstura darbības. Konkrētajā gadījumā P.B. pamatoti atzīts par Krimināllikuma 162.panta 1. daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarītāju, jo tiesa konstatējusi, ka viņš, piedraudot ar vardarbību, piespiedis nepilngadīgos savā starpā veikt seksuālas darbības. Nepilngadīgie M.Z., I.Z., A.M. un K.Ņ. atzīti par cietušajiem, bet nevis par noziedzīgā nodarījuma izdarītājiem. Pie šādiem apstākļiem nav pamata uzskatam, ka P.B. rīcībā varētu saskatīt uzskūdišanu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. (AT Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 16.septembra lēmums Nr. SKK-476/2008).

- Senāta Krimināllietu departaments uzskata, ka lietas faktiskos apstākļus gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa ir noskaidrojušas pietiekami pilnīgi un vispusīgi. Taču abu instanču tiesas kļūdaini atsevišķi kvalificējušas G.V. nepārtrauktās darbības pēc Krimināllikuma 162.panta pirmās daļas un 159.panta otrās daļas. No tiesu instanču konstatētajiem lietas faktiskajiem apstākļiem izriet, ka tiesājamā G.V. nodoms bijis virzīts uz nepilngadīgās G.L. izvarošanu, un G.V. darbības, kuras viņš veicis pirms izvarošanas, bijušas veiktas nolūkā izraisīt cietušās dzimuminstinktu un tā atvieglot izvarošanas izdarīšanu, bet nevis nolūkā pavest cietušo netiklībā. Par minēto G.V. nolūku liecina visu viņa darbību nepārtrauktība līdz cietušās izvarošanas pabeigšanai. Pastāvot šādiem apstākļiem, visas G.V. noziedzīgās darbības attiecībā uz cietušo kvalificējamās tikai pēc Krimināllikuma 159.panta otrās daļas (izvarošana), tādēļ tiesu nolēmumi par G.V. notiesāšanu pēc Krimināllikuma 162.panta pirmās daļas (pavešana netiklībā) ir atceļami un krimināllieta šajā daļā pret viņu izbeidzama. (AT Senāta Krimināllietu departamenta 2004.gada 30.novembra lēmums Nr.SKK-640).

- Analizējot kriminālatbildības par pavešanu netiklībā nosacījumus jānorāda, ka KL 162.pantā tā tiek diferencēta, ņemot vērā cietušā un vainīgās personas vecumu. Panta pirmajā daļā ir norādīts uz cietušā nepilngadību, savukārt šā panta otrajā daļā ietvertā nozieguma kvalificēto sastāvu veido cietušā mazgadība, un par netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgo pie kriminālatbildības saucama ikviena persona, ja vien tā atbilst vispārīgā subjekta pazīmēm, t.i., sasniegusi 14 gadu vecumu un ir pieskaitāma. Ja netiklas darbības ir izdarītas ar nepilngadīgo un ja to ir izdarījusi pilngadīga persona, tās atbildība nav saistīta ar jebkādiem nosacījumiem. Taču, ja netiklas darbības ir izdarījusi nepilngadīga persona ar nepilngadīgu cietušo, kriminālatbildība iestājas ar nosacījumu, ka šādas darbības izdarītas pret cietušā gribu.

Netiklu darbību izdarīšana pret cietušā gribu obligāti konstatējama tikai gadījumā, ja tās izdarījis viens nepilngadīgais ar citu nepilngadīgo. Pārējos pavešanas netiklībā gadījumos netiklu darbību izdarīšana pret cietušā gribu vai ar tā piekrišanu kvalifikāciju neietekmē, taču tas var tikt ņemts vērā, izvērtējot nozieguma raksturu un tā izdarīšanas apstākļus pie soda noteikšanas. (Tiesu prakse krimināllietās pēc KL 160 un 162.panta, www.at.gov.lv).

- Neraugoties uz to, ka likumdevējs, diferencējot atbildību par dzimumnoziegumiem un par pavešanu netiklībā atkarībā no cietušā vecuma, nav norādījis uz vainīgā apzināšanos par cietušā vecumu, krimināltiesību teorijā un tiesu praksē ir viennozīmīgi pieņemts, ka vainīgā psihiskā attieksme pret cietušā vecumu ir obligāti konstatējama. Pie tam, kā tika skaidrots Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 1992.gada 19.oktobra lēmuma Nr.6 “Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem” 8.punkta rekomendācijā, ar cietušā vecuma apzināšanos jāsaprot, ka vainīgais ir zinājis vai apzināti pieļāvis, ka izdara noziedzīgo nodarījumu pret mazgadīgo vai nepilngadīgo. Ja vainīgais maldīties cietušā faktiskajā vecumā, tā mazgadība vai nepilngadība vien nevar būt par pamatu šo kvalificējošo pazīmju inkriminēšanai. (Tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse krimināllietās pēc KL 160 un 162.panta”).

- Norobežojot KL 160.pantā paredzēto dzimumtieksmju apmierināšanu pretdabiskā veidā no KL 162.pantā paredzētās pavešanas netiklībā, jāvadās no judikatūrā (Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 27.septembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKK-534; Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 27.februāra lēmums lietā Nr.SKK-0058) nostiprinātajām atziņām, ka šos abus noziegumus vainīgais var izdarīt ar vienu un to pašu motīvu – apmierināt savas dzimumtieksmes, tāpēc būtiski ir konstatēt noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi, kuru raksturo vainīgās personas darbības. Šajā sakarībā jānorāda, ka:

1. no objektīvās puses fiziskas netiklības darbības var izpausties kā savu dzimumorgānu atkailināšana un demonstrēšana; nepilngadīgā vai mazgadīgā cietušā pamudināšana vai piespiešana izdarīt netiklas darbības attiecībā pret vainīgo personu - aizskart ar rokām vai kādiem priekšmetiem viņa dzimumorgānus, glaudīt tos vai masēt, cietušā atkailināšana, dažādu tā ķermeņa daļu, to vidū dzimumorgānu aizskaršana ar rokām, to laizīšana, roku pirkstu ievadīšana cietušā dzimumorgānos vai anālajā atverē, cietušā dzimumlocekļa sūkāšana; seksuālu darbību, piemēram, dzimumakta vai darbību, kas vērstas uz dzimumtieksmju apmierināšanu pretdabiskā veidā, izdarīšana, masturbācija nepilngadīgo vai mazgadīgo klātbūtnē; nepilngadīgo vai mazgadīgo pamudināšana vai piespiešana veikt seksuāla rakstura vai netiklas darbības savā starpā un citādas līdzīga rakstura darbības;

2. KL 160.pantā, nosakot atbildību par vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu, likumdevējs norādījis uz pederastiju un lesbiānismu, kas ir dzimumkontakti starp viena dzimuma pārstāvjiem, kā arī dzimumtieksmju citādu apmierināšanu pretdabiskā veidā, kas var izpausties kā iekļūšana citas personas anatomiskajos orgānos – mutē, anālajā atverē vai arī būt saistīta ar dažādu iedarbību uz cietušā ķermeni un dzimumakta imitāciju – vainīgā dzimumorgānu pieskaršanos cietušā dzimumorgāniem un berzēšanos gar tiem, dzimumlocekļa ievietošana starp stilbiem (kājām), cietušās gurniem, krūtīm un kustību, kas imitē dzimumaktu, izdarīšana, priekšmetu ievadīšana dzimumorgānos vai anālajā atverē utt. (Tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse krimināllietās pēc KL 160 un 162.panta”)

Krimināllikuma 165.pants (sutenerisms)

Krimināllikumā prostitūcijas jēdziens nav definēts un strīds konkrētajā lietā ir par to, vai personas, sniedzot par samaksu klientiem pakalpojumus, nosaucot tos par erotisko masāžu, atzīstamas par tādām, kas nodarbojas ar prostitūciju.

Senāts atzīst, ka pilnīgi pamatoti ir abu instanču tiesu secinājumi par to, ka konkrētajā lietā personu darbība, kuru apsūdzētie un aizstāvība dēvē par erotisko masāžu, pēc būtības ir seksuālo pakalpojumu sniegšana par maksu. Seksuālie pakalpojumi tika sniegti par maksu. Ministru kabineta noteikumu Nr. 210. 1.punktā (Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi) noteikts, ka prostitūcija ir seksuālo pakalpojumu sniegšana par maksu. Šādā veidā jēdziens prostitūcija tulkojams, arī piemērojot Krimināllikuma normas. Vai personu darbības atzīstamas par seksuālo pakalpojumu sniegšanu prostitūcijas izpratnē, tas ir fakta jautājums, kas katrā konkrētā gadījumā noskaidrojams atsevišķi. Pamatoti zemākās instances tiesas secinājušas, ka ar seksuāliem pakalpojumiem nav saprotami tikai un vienīgi tradicionālie seksa veidi - vaginālais, anālais un orālais, bet tie var ietvert arī citas indivīda seksuālo vēlmju apmierināšanas formas.

Papildus minētajam, viens no kritērijiem, lai atzītu personu darbību par seksuālo pakalpojumu sniegšanu, varētu būt jebkādu manipulāciju izdarīšana tiešā fiziskā saskarsmē ar otras personas dzimumorgāniem par maksu, pie kam šādas darbības netiek veiktas ārstnieciskos nolūkos. Ministru kabineta noteikumos Nr. 210 (Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi) nav uzskaitīti iespējamie seksuālo pakalpojumu veidi, tādi nebija konkrēti noteikti arī Prostitūcijas ierobežošanas noteikumos Nr. 427, kuri zaudējuši spēku no 2001. gada 25. maija. Šo noteikumu 1.3. punktā bija noteikta vispārīga rakstura norma, ka seksuāls pakalpojums ir prostitūtas piedāvāta jebkura veida darbība dzimumtieksmes uzbudināšanai vai apmierināšanai (izņemot pa tālruni sniegtos pakalpojumus). Kasācijas sūdzībā faktiski ir atsauce uz Krimināllikuma komentāriem, kur ir nosauktas atsevišķas pazīmes, prostitūcijas jēdziena skaidrojumam. Taču likuma komentāri nevar ierobežot tiesu konkrēta jēdziena interpretēšanā. Prostitūcijas jēdziena skaidrojumam konkrētajā gadījumā ir juridisks raksturs un tāpēc šādu skaidrojumu var sniegt tiesas un nav nepieciešama ekspertīze, kuras izdarīšanu lūgusi aizstāvība. Šāds secinājums izriet no tā, ka Ministru Kabineta noteikumos par prostitūcijas ierobežošanu daļēji ir sniegts šī jēdziena skaidrojums. Bez tam, tieši pretēji kasatoru iebildumiem, arī citur pasaulē (konkrēti ASV atsevišķu pavalstu) tiesu praksē un likumdošanā prostitūcijas jēdziens tiek definēts no juridiskā viedokļa.

Amerikas Savienoto Valstu Mičiganas pavalsts Augstākā tiesa lietā (*People v Warren*, 25.07.1995) sniegusi šādu skaidrojumu: „Prostitūcija” ir iesaistīšanās seksuālā darbībā par samaksu un iekļauj sevī citas personas seksuālu stimulēšanu pēc pasūtījuma. Šādos gadījumos vainīgās personas tiek sodītas par vienošanos pieņemt prostitūtas peļņu un šādas peļņas saņemšanu par viņu darbu masāžas salonā, kurā kaili darbinieki stimulē kailu klientu dzimumlocekli apmaiņā pret naudu. Šāda darbība atbilst „prostitūcijai” un tāpēc vainīgās personas attiecīgi sodītas.

ASV Ņūdžersijas pavalsts krimināllikumā noteikts: „Prostitūcija” ir seksuāla darbība ar citu personu apmaiņā pret kaut ko, kam ir materiāla vērtība, vai piedāvājums, vai piedāvājuma pieņemšana iesaistīties seksuālā darbībā apmaiņā pret kaut ko, kam ir materiāla vērtība.

„Seksuāla darbība” nozīmē, cita starpā, seksuālu dzimumaktu, iekaitot dzimumorgānu - dzimumorgānu, orālu - dzimumorgānu, anālu-dzimumorgānu, un orālu-anālu kontaktu starp viena vai pretēju dzimumu personām; stimulēšanu,

dzimumorgānu, sēžas vai sievietes krūšu aizskaršanu, sadistiskas vai mazohistiskas ļaunprātīgas darbības un citas perversas seksuālas darbības.

Līdzīgi, bet vēl arī plašāk prostitūcija kā seksuāla darbība tiek definēta Ziemeļkarolīnas pavalsts likumdošanā, bet ar piebildi, ka par seksuālām darbībām nav atzīstamas tādas, kas ir medicīniskās procedūras sastāvdaļa. Minētais liecina par to, ka prostitūcijas jēdziena skaidrojumam no juridiskā viedokļa šajā lietā, nav subjektīvs raksturs (AT Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 27.oktobra lēmums Nr.SKK-405).

Krimināllikuma 169.pants (adopcijas noslēpuma izpaušana)

KL zinātniski praktiskajos komentāros attiecībā uz KL 169. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu norādīts, ka "gadījumā, ja adopcijas noslēpumu izpauž personas, kam pēc amata pienākuma ir jāglabā slepenībā viņai uzticētās ziņas, personas darbības ir kvalificējas pēc KL 145. panta (sveša noslēpuma izpaušana)". Juridiskajā literatūrā šāds viedoklis tiek apšaubīts tālāk norādīto iemeslu dēļ. Šeit ir jārunā par tiesību normu kolīziju. KL 145. pants ir radīts, lai aizsargātu fiziskās personas neaizskaramību attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi. Adopcijas noslēpums ir atzīstams par vienu no privātā noslēpuma veidiem. Likumdevējs KL īpaši izdalīja adopcijas noslēpumu kā vienu no privātā noslēpuma veidiem un kā aizsardzības mehānismu paredzēja kriminālatbildību par adopcijas noslēpuma izpaušanu KL 169. pantā, kas tika radīts, lai aizsargātu adoptētāja un adoptētā intereses. Līdz ar to ir jārunā par vispārējās un speciālās tiesību normas kolīziju. KL 145. pants ir atzīstams par vispārējo tiesību normu, jo paredz atbildību par dispozīcijā minētajām darbībām ar jebkuru informāciju par fizisko personu, bet KL 169. pants ir atzīstams par speciālo tiesību normu, jo gadījumā, kad tiek izpausts adopcijas noslēpums, KL 169. pants precīzāk apraksta nodarījumu. Bet teorijā ir vispāratzīts, ka vienmēr ir piemērojama faktiskajam gadījumam visprecīzāk atbilstošā jeb šo gadījumu "visprecīzāk aprakstošā" tiesību norma. Turklāt gadījumā, ja adopcijas noslēpumu izpauž persona, kam pēc amata pienākuma ir jāglabā slepenībā viņai uzticētās ziņas, veidojas noziedzīgu nodarījumu kopība un vainīgās personas darbības ir jākvalificē pēc KL 169. panta un attiecīgi 329. panta (ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir amatpersona), vai KL 330. panta (ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir persona, kura atstājusi valsts amatpersonas dienestu un kura laikā, kas tai noteikts brīdinājumā par ziņu neizpaušanu, izpaudusi šīs ziņas), bet KL 145. pants ir piemērojams gadījumos, kad privātā noslēpuma atsevišķais veids netiek aizsargāts ar citu speciāli šim mērķim radītu KL pantu. (2010.gada 05.janvāra Jurista Vārds Nr.1 (596). N.Čudihina. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija fiziskās personas datu aizsardzības jomā).

Krimināllikuma 170.pants (izvairīšanās no uzturēšanas)

Tēze: Izvairīšanās no uzturēšanas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvā puse ir ļaunprātīga izvairīšanās no tiesneša lēmumā, tiesas spriedumā uzliktā pienākuma apgādāt un dot uzturu. Labprātīga bērnu atsevišķu vajadzību apmierināšana neatbrīvo no pienākuma izpildīšanas, kas uzlikts ar tiesneša lēmumu, tiesas spriedumu, ja persona, kuras labā piedzīti uzturlīdzekļi, nav vienojusies ar personu, no kuras piedzīti uzturlīdzekļi, par citādu pienākumu izpildi.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 2.aprīļa spriedumu B.F., personas kods [..],

atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 170.pantā, un sodīts ar piespiedu darbu uz 200 stundām.

Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2010.gada 13.janvāra lēmumu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 2.aprīļa spriedums atstāts negrozīts.

Ar tiesas spriedumu B.F. atzīts par vainīgu un sodīts par to, ka viņš ļaunprātīgi izvairījās apgādāt un dot uzturu saviem bērniem, un tāds pienākums viņam uzlikts ar tiesas spriedumu.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004.gada 27.oktobra lēmumu līdz sprieduma pieņemšanai laulības šķiršanas lietā no B.F. par labu T.F. piedzīti līdzekļi Ls 200 mēnesī bērnu – D.F., dzimuša [..], un Ļ.F., dzimuša [..], uzturam, sākot ar 2004.gada 27.oktobri.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2005.gada 17.augusta spriedumu tika šķirta B.F. un T.F. laulība un no B.F. par labu T.F. piedzīti līdzekļi Ls 320 mēnesī bērnu – D.F., dzimuša [..], un Ļ.F., dzimuša [..], uzturam, sākot ar 2005.gada 17.augustu un līdz bērnu pilngadībai.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 13.oktobra spriedumu no B.F. par labu T.F. piedzīti uzturlīdzekļi bērnu – D.F., dzimuša [..], un Ļ.F., dzimuša [..], uzturam Ls 160 mēnesī katra bērna uzturam, sākot ar 2005.gada 17.augustu un līdz bērnu pilngadībai.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 13.oktobra spriedums stājies likumīgā spēkā tā pasludināšanas brīdī, t.i., 2006.gada 13.oktobrī.

Neskatoties uz to, ka B.F. ar tiesas spriedumu un lēmumu tika uzlikts pienākums apgādāt un dot uzturu saviem bērniem, B.F., būdams darbspējīgā vecumā un nebūdams Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrējies kā bezdarbnieks, kā arī skaidri zinot, ka ir likumīgā spēkā stājies tiesas spriedums, no 2005.gada maija mēneša ļaunprātīgi izvairījās no šādu pienākumu pildīšanas. Sistemātiski un ilgstoši neveica uzturlīdzekļu maksājumus laikā, kad viņam bija darba attiecības ar sabiedrību ar ierobežotu atbildību „[..]”, kā arī laikā, kad B.F. īpašumā atradās vairāku sabiedrību ar ierobežotu atbildību kapitāla daļas.

2006.gada novembra mēnesī B.F. uzturlīdzekļu parāds pilnībā tika ieskaitīts T.F. parādā B.F., kas tika piedzīts ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 13.oktobra spriedumu no T.F. par labu B.F., taču B.F. turpināja ļaunprātīgi izvairīties no uzturlīdzekļu maksāšanas, kā rezultātā uz 2007.gada 16.maiju uzkrāja uzturlīdzekļu parādu par labu T.F. Ls 1312.

B.F. noziedzīgais nodarījums kvalificēts pēc Krimināllikuma 170.panta.

Kasācijas sūdzību iesniedzis apsūdzētā B.F. aizstāvis A.Baumanis, kurā lūdz atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu un izbeigt kriminālprocesu noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ apsūdzētā B.F. darbībās.

Aizstāvis A.Baumanis uzskata, ka apelācijas instances tiesa pieļāvusi Kriminālprocesa likuma 574.panta 2.punktā paredzēto pārkāpumu un nepamatoti piemērojusi Kriminālprocesa likuma 564.panta sestās daļas nosacījumus. Apelācijas instances tiesā tika iesniegti jauni pierādījumi, kurus tiesa nav novērtējusi. Tiesā tika norādīts, ka kriminālprocesa uzsākšanai par ļaunprātīgu izvairīšanos no uzturlīdzekļu samaksas nepieciešams iesniegums par šo faktu un lūgums saukt pie kriminālatbildības. Šāda iesnieguma lietas materiālos nav. Ir T.F. sūdzība par to, ka B.F. traucē īstenot aizgādību pār bērniem, un par šo faktu kriminālprocess izbeigts noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ. Apsūdzība B.F. izvirzīta par laika periodu, sākot no 2005.gada maija, bet pirmās instances tiesa spriedumā norādījusi kā nodibinātu faktu, ka uz 2006.gada novembri apsūdzētajam uzturlīdzekļu parāda nav. Apelācijas instances tiesa nav devusi vērtējumu šim apstāklim. Apelācijas instances tiesas lēmumu nevar atzīt par tiesisku un pamatotu. Četru gadu laikā apsūdzētais B.F. bērnu uzturlīdzekļiem iztērējis aptuveni Ls 20 000,-, ieskaitot bijušās sievas parāda summu. Taču apelācijas instances tiesa norādījusi, ka šim faktam nav nozīmes, jo apsūdzētais nav pildījis tiesas spriedumu par uzturlīdzekļu piedziņu. Tādējādi apelācijas instances tiesa nodibinājusi pavisam cita varbūtēja krimināla pārkāpuma – tiesas sprieduma nepildīšana – pazīmes. Taču ar tiesas sprieduma nepildīšanas fakta konstatēšanu nepietiek, lai apsūdzētā bezdarbību kvalificētu pēc Krimināllikuma 170.panta. Nepieciešams konstatēt jebkādu uzturlīdzekļu nedošanas faktu un šādas darbības ļaunprātīgu raksturu. Tiesa nav norādījusi pierādījumus šiem faktiem. Tāpēc apsūdzētā B.F. darbībās nav konstatējams Krimināllikuma 170.pantā norādītā noziedzīgā nodarījuma sastāvs – objektīvā puse un subjektīvā puse.

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments atzīst, ka ir jāatstāj negrozīts apelācijas instances tiesas lēmums, bet apsūdzētā B.F. aizstāvja A.Baumaņa kasācijas sūdzība jānoraida.

Krimināllikuma 296.pantā ir paredzēta kriminālatbildība par tiesas sprieduma vai lēmuma tīšu neizpildīšanu vai izpildes kavēšanu. Šā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvo pusi veido divas darbības vai bezdarbība; tiesas sprieduma vai lēmuma tīša neizpildīšana; tiesas sprieduma vai lēmuma tīša izpildes kavēšana. Tiesas sprieduma vai lēmuma tīšas neizpildīšanas subjekts ir amatpersona, kuras pienākumos ietilpst tiesas sprieduma vai lēmuma izpildīšana.

Krimināllikuma 170.pantā ir paredzēta kriminālatbildība par izvairīšanos no uzturēšanas, t.i., par ļaunprātīgu izvairīšanos apgādāt un dot uzturu saviem vecākiem, vecvecākiem, bērniem, mazbērniem vai citām personām, ja tāds pienākums uzlikts ar tiesas spriedumu vai tiesneša lēmumu.

Šā noziedzīgā nodarījuma subjekts ir persona, kurai ar tiesneša lēmumu vai tiesas spriedumu uzlikts pienākums apgādāt un dot uzturu saviem vecākiem, vecvecākiem, bērniem, mazbērniem vai citām personām.

Konkrētajā krimināllietā ar tiesneša lēmumu un tiesas spriedumu uzlikts pienākums apsūdzētajam B.F. apgādāt un dot uzturu saviem bērniem D.F., kas dzimis [..], un Ļ. F., kas dzimis [..], no viņa piedzīti uzturlīdzekļi par labu T.F., sākot ar 2004.gada 27.oktobri un līdz bērnu pilngadībai. Noteikts, ka ikdienas aizgādību pār bērniem realizē bērnu māte T.F.

Izvairīšanās no uzturēšanas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvā puse ir ļaunprātīga izvairīšanās no tiesneša lēmumā, tiesas spriedumā uzliktā

pienākuma apgādāt un dot uzturu izpildīšanas. Labprātīga bērnu atsevišķu vajadzību apmierināšana neatbrīvo no pienākuma izpildīšanas, kas uzlikts ar tiesneša lēmumu, tiesas spriedumu, ja persona, kuras labā piedzīti uzturlīdzekļi, nav vienojusies ar personu, no kuras piedzīti uzturlīdzekļi, par citādu pienākumu izpildi.

Saskaņā ar Civillikuma 177.pantu aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu. Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par paša bērna drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.

Pirmās instances tiesa ir konstatējusi, ka apsūdzētais B.F. nav pildījis tiesas uzlikto pienākumu apgādāt un dot uzturu saviem bērniem no 2005.gada maija. Tiesa ir atzinusi, ka B.F. ļaunprātība pienākuma nepildīšanā izpaudusies kā sistemātiska un ilgstoša uzturlīdzekļu nemaksāšana, kas piedzīti par labu T.F. bērnu uzturam, bez attaisnojoša iemesla. Apstākļi, ka apsūdzētais B.F. sniedz materiālu palīdzību tieši bērniem, neatbrīvo viņu no pienākuma pildīt likumīgā spēkā esošus tiesas nolēmumus, ar kuriem uzlikts pienākums uzturēt bērnus, maksājot cietušajai T.F. uzturlīdzekļus.

Krimināllietā ir T.F. sūdzība, kas datēta ar 2005.gada 28.jūliju un adresēta Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas prokuratūrai, kurā viņa lūdz ierosināt pret B.F. krimināllietu pēc Krimināllikuma 296.panta un 170.panta.

Apsūdzētā B.F. aizstāvja A.Raudiņa apelācijas sūdzībā bija lūgts atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un taisīt jaunu attaisnojošu spriedumu. Apelācijas sūdzībā norādīts, ka tiesas konstatētās apsūdzētā B.F. darbības varētu veidot Krimināllikuma 296.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, nevis Krimināllikuma 170.pantā paredzēto noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Apsūdzētais B.F. neesot izvairījies no bērnu uzturēšanas, bet izvairījies no tiesas sprieduma izpildes. Apelācijas sūdzībā nebija norādīts, kādi pierādījumi jāpārbauda apelācijas instances tiesai un kādi jauni pierādījumi tiek pieteikti.

Apelācijas instances tiesas sēdē apsūdzētā B.F. aizstāvis A.Baumanis lūdza nopratināt liecinieku M.F., pievienot lietai maksājumu dokumentu kopijas un tabulu par B.F. izdevumiem bērnu uzturēšanā. Tiesa lūgumus apmierināja.

Apelācijas instances tiesa atzina, ka apsūdzētais B.F. nav norādījis nevienu jaunu apstākli, kas nebūtu bijis zināms pirmās instances tiesai, taisot spriedumu, tāpēc nav pamata konstatēto apstākļu pārvērtēšanai. No aizstāvības liecinieka M.F. liecībām neizriet, ka apsūdzētais B.F. pildījis tiesas nolēmumu. Apelācijas instances tiesa saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 564.panta sesto daļu neatkārtoja pirmās instances tiesas spriedumā minētos pierādījumus un atzinumus.

Kasācijas instances tiesa atzīst, ka apelācijas instances tiesa nav pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 564.pantu. Apelācijas sūdzībā un kasācijas sūdzībā norādītajiem argumentiem par uzturlīdzekļu nemaksāšanu pēc tiesas nolēmuma nav izšķirošas juridiskas nozīmes apsūdzētā B.F. vainīgumam apsūdzībā pēc Krimināllikuma 170.panta. Tāpēc apelācijas instances tiesas lēmums ir tiesisks, pamatots, atstājams bez grozījumiem, bet kasācijas sūdzība jānoraida.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010. gada 8. aprīļa LĒMUMS Lietā SKK – 161/2010 (Krimināllieta Nr. 12060006705).
<http://at.gov.lv/files/archive/department2/2010/skk%20161.doc>

Krimināllikuma 174.pants (cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo)

- No apelācijas instances tiesas sprieduma redzams, ka tiesa, atzīstot lietas faktiskos apstākļus, t.i., ka N.J. iesitis dēlam M. pa ķermenī ar siksnu, neatzīst šādas tiesājamā darbības par vardarbību pret cietušo Krimināllikuma 174.panta izpratnē un uzskata, ka tiesājamā nodoms nav bijis vērst uz cietsirdību un vardarbību pret bērnu, uz fizisku un psihisku ciešanu nodarīšanu. Tādā veidā tiesa secinājusi, ka tiesājamā N.J. darbībā nav Krimināllikuma 174.pantā paredzētā nozieguma sastāva. Krimināllietu departaments uzskata, ka šāds apelācijas instances tiesas secinājums ir nepamatots, jo tas neatbilst faktiski konstatētajiem apstākļiem par vardarbības pielietošanu pret nepilngadīgo cietušo. Tiesa ir kļūdaini atzinusi, ka Krimināllikuma 174.pantā paredzētā nozieguma sastāva elements ir nozieguma izdarīšanas motīvs. Lai noziedzīgu nodarījumu kvalificētu pēc Krimināllikuma 174.panta, nav nozīmes tam, kādā nolūkā ir pielietota vardarbība pret nepilngadīgo, bet ir svarīgi konstatēt vardarbības pielietojumu un ka ar šo vardarbību nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas, un ka šo vardarbību pielietojusi persona, no kuras nepilngadīgais ir materiāli vai citādi atkarīgs. Tādējādi apelācijas instances tiesa ir izdarījusi Latvijas KPK 19.panta pārkāpumu, jo nav atbilstoši objektīvajai patiesībai noskaidrojusi noziedzīga nodarījuma esamību, un arī pārkāpusi Latvijas KPK 304.panta prasības, jo taisījusi attaisnojošu spriedumu, nepamatoti atzīstot, ka tiesājamā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Tāpēc šādu tiesas spriedumu nevar atzīt par likumīgu un pamatotu. (Senāta Krimināllietu departamenta 1999.gada 28.decembra lēmums Nr.SKK-361; LR AT Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 1999.Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000.g., 153.lpp.).

- Saskaņā ar pirmās instances tiesas spriedumu V.I. notiesāts pēc Krimināllikuma 174.panta par to, ka, būdams nepilngadīgās N.I. tēvs, t.i., persona, no kuras viņa materiāli vai citādā veidā atkarīga, viņš strīda laikā ar meitu izteica attiecībā pret viņu un viņas māti I.I. apvainojumus rupjiem necenzētiem lamu vārdiem, bet pēc tam ar kāju tīši iespēra Natālijai I. trīs reizes pa kāju, krūšu un vēdera apvidū, tādā veidā pazemojot N.I. godu un cieņu un nodarot viņai fiziskas un psihiskas ciešanas, tādējādi cietsirdīgi un vardarbīgi izturoties pret nepilngadīgo. Pēc Krimināllikuma 130.panta pirmās daļas V.I. notiesāts par to, ka viņš iepriekšminētajos apstākļos ar kāju trīs reizes iespēris N.I. pa kāju, vēdera un krūšu apvidū, nodarot tīši vieglus miesas bojājumus bez veselības traucējuma virs 6 dienām.

Ar Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2005.gada 16.novembra spriedumu pirmās instances tiesas spriedums atcelts daļā par V.I. noteikto sodu pēc Krimināllikuma 174.panta, par galīgo sodu un Ls 2000 piedziņu no V.I. N.I. labā. V.I. pēc Krimināllikuma 174.panta sodīts ar brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem. Saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu galīgais sods noteikts brīvības atņemšana uz sešiem mēnešiem un naudas sods trīs minimālo mēnešalgu jeb Ls 240 apmērā. Attiecībā uz brīvības atņemšanas sodu piemērots Krimināllikuma 55.pants un tas noteikts nosacīti, ar pārbaudes laiku uz vienu gadu.

Iesniegtajā kasācijas sūdzībā apsūdzētais V.I. lūdz atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu un nosūtīt lietu izskatīšanai pirmajā instancē citā tiesas sastāvā. Viņš norāda, ka darbības ir nepamatoti kvalificētas pēc diviem Krimināllikuma pantiem - 174. un 130.panta. Apsūdzētais uzskata, ka Krimināllikuma 174.panta dispozīcija paredz atbildību tikai tad, ja cietsirdības, vardarbības rezultātā nepilngadīgajai, kura atrodas atkarībā, nodarītas fiziskas un morālas ciešanas. Šajā gadījumā atbildība

iestājas par faktiski nodarīto, t.i, pēc Krimināllikuma 130.panta. Tādējādi, kā norāda apsūdzētais, viņš varēja tiki notiesāts tikai pēc Krimināllikuma 130.panta, līdz ar to tiesa ir piemērojusi nepareizi materiālo tiesību normu, tāpēc spriedums ir atceļams. Bez tam Viktors I. norāda, ka meita nav bijusi atkarīga no viņa, jo ir izveidojusi savu faktisko ģimeni, dzīvo atsevišķi, naidīgi kopā ar māti izturas pret viņu. Apsūdzētais arī uzskata, ka viņš tiek aprunāts.

Izsakot savu viedokli saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 585.panta otro daļu, Ģenerālprokuratūras tiesās izskatāmo krimināllietu nodaļas prokurors A.M. norāda, ka apelācijas instances tiesas spriedumā ir konstatēts divu dažādu nozieguma tiešo objektu apdraudējums. Krimināllikuma 174.pantā paredzētais sastāvs ir formāls, tādējādi uzskatāms par pabeigtu ar pirmo vardarbības pielietošanas brīdi. Viegļu miesas bojājumu nodarīšana netiekot aptverta ar Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, bet gan atbilstot Krimināllikuma 130.pantā paredzētajam. Attiecībā uz apsūdzētā V.I. meitas N.I. atkarību no tēva prokurors vērs uzmanību uz to, ka spriedumos ir norādīts, ka V.I. ir nepilngadīgās meitas tēvs, t.i., persona, no kuras viņa ir materiāli vai citādā veidā atkarīga. Materiālā atkarība izriet no Civillikuma 179.panta pirmās daļas, un spriedumos ir norādīta arī cietušās cita atkarība no kasatora, kas izriet no radniecības attiecībām. Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 125.panta pirmās daļas 4.punktu šie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem bez papildu procesuālo darbību veikšanas.

Apsvēris apsūdzēta V.I. kasācijas sūdzības motīvus un prokurora viedokli, pārbaudījis lietas materiālus, Senāta Krimināllietu departaments konstatē, ka sūdzība apmierināma daļēji šādu iemeslu dēļ. Apsūdzētā V.I. par pierādītām atzītās darbības pamatoti kvalificētas pēc Krimināllikuma 174.panta, jo tā ir speciālā norma, kas aizsargā tādu nepilngadīgo, kurš atrodas materiālā vai citādā atkarībā no kādas personas.

Šī norma pieņemta saskaņā ar ANO 1989.gada 20.novembra Konvenciju par bērna tiesībām, kurai Latvijas Republika pievienojusies ar Augstākās padomes 1991.gada 4.septembra lēmumu „Par pievienošanu starptautiskajam cilvēktiesību aktam - "Konvencijai par bērna tiesībām"", kurš ir spēkā no 1992.gada 14.maija. Saskaņā ar konvencijas 19.pantu Dalībvalstis veic visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītojošos pasākumus, lai aizsargātu bērnu pret vecāku, likumīgo aizbildņu vai jebkuras citas personas, kas rūpējas par bērnu, visu veidu fizisku vai psiholoģisku vardarbību, apvainojumiem vai ļaunprātībām (...). Tādējādi likumdevējs minētajā pantā ir paredzējis speciālo atbildību par vardarbīgu un cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgām personām. Viegļu miesas bojājumu nodarīšana arī ir vardarbība un fizisku ciešanu radīšana, tāpēc papildu kvalifikācija pēc Krimināllikuma 130.panta nav nepieciešama. Bez tam vispārējā normā - Krimināllikuma 130.pantā sods ir paredzēts vieglāks nekā speciālajā - 174.pantā. Līdz ar to kriminālprocess pēc Krimināllikuma 130.panta pirmās daļas ir izbeidzams. Senāta Krimināllietu departaments piekrīt prokurora viedoklim par to, ka cietušās atkarība no apsūdzētā ir konstatēta pareizi. Tas izriet no Civillikuma pirmās daļas otrās nodaļas trešās apakšnodaļas normām.

Ar Daugavpils tiesas 2004.gada 20.aprīļa spriedumu ir šķirta I.I. un V.I. laulība, izbeidzot tiesvedību I.I. prasības daļā pret apsūdzēto par kopīgas aizgādības izbeigšanu pār bērniem I.I. un N.I., tādējādi to saglabājot. V.I. piešķirtas saskarsmes tiesības ar bērniem katru dienu. Šādos apstākļos saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 125.panta pirmās daļas 3.punktu cietušās atkarība no apsūdzētā papildu pierādījumus neprasa. (Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 5.janvāra lēmums Nr.SKK-12.)